

อัตลักษณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ย่านกะดีจีนแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร IDENTITY AND PARTICIPATION OF COMMUNITY FOR THE PROMOTION OF CULTURAL TOURISM: KADEEJEEN AREA, WAT KANLAYA, THONBURI, BANGKOK

ธวัชพล คงน้อย*, ธฐาศุภร์ จันประเสริฐ, นริสรา พึ่งโพธิ์สภ

Thuwapol Kongnoi*, Thasuk Junprasert, Narisara Peungposop

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

*Corresponding Author E-mail: thuwapol.kongnoi@g.swu.ac.th

Received February 12, 2026; Revised May 8, 2026; Accepted July 5, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนย่านกะดีจีนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน จำนวน 13 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวคำถามการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ถอดความ จัดหมวดหมู่ และสังเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ย่านกะดีจีน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. อัตลักษณ์ที่จับต้องได้ ประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในฐานะมรดกทางประวัติศาสตร์ สะท้อนผ่านศาสนสถานสำคัญที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน ได้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดบุปผารามวรวิหาร วัดช่างตาครุส มัสยิดต้นสน และศาลเจ้าเกียนอันเกง รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สะท้อนประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วม เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิจีน เรือนจันทนภาพ และเรือนพระยาราชานุประดิษฐ์ และ 2. อัตลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ภูมิปัญญาอาหารจากการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ทั้งอาหารโปรตุเกส ญวน ไทย และจีน ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ภูมิปัญญาสิ่งประดิษฐ์ เช่น หมูแดงกระดาศ ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันพระทรมานหรือวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ เทศกาลข้าวหม้อแกงหม้อ เทศกาลกินเจ ทั้งกระจาด และงานสมโภชวัดตลอดจนอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์จากการอยู่ร่วมกันของชาวไทย โปรตุเกส จีน และมุสลิม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนความร่วมมือและความสมัครใจ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านหรือนักเล่าเรื่อง ระดับครัวเรือน เปิดบ้านเป็นพิพิธภัณฑ์ ร้านอาหาร หรือจัดกิจกรรมต้อนรับโดยใช้ทรัพยากรของตน และระดับชุมชน รวมกลุ่มวางแผน กำหนดกิจกรรม และบริหารจัดการอัตลักษณ์เพื่อสร้างประโยชน์และรายได้แก่คนในย่านทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างยั่งยืนบนฐานวัฒนธรรมของพื้นที่ การวิจัยนี้จึงสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ชุมชน, การมีส่วนร่วมชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ย่านกะดีจีน

Abstract

This research article aimed to examine community identity and community participation in promoting cultural tourism in the Kadeejeen area in ways that are consistent with the local context. The study employed a qualitative approach. Key informants consisted of 13 individuals who play significant roles in driving tourism activities within the community and were selected through purposive sampling. Research instruments included in-depth interviews and focus group discussion guidelines. Data were analyzed using content analysis, involving transcription, categorization, and synthesis to ensure alignment with the research objectives.

The findings revealed that the identity of the Kadeejeen area can be classified into two categories: tangible and intangible identity. Tangible identity includes architectural heritage as a historical legacy of the community, reflected in significant religious sites closely connected to local ways of life. These include Wat Prayurawongsawas Worawihan, Wat Kalayanamit Woramahawihan, Wat Buppharam Worawihan, Santa Cruz Church, Ton Son Mosque, and Kian Un Keng Shrine. It also encompasses cultural tourism sites that represent shared history and collective memory, such as the Baan Kudeejeen Museum, Chantanaphap House, and Phraya Rajanupradit House. Intangible identity consists of culinary wisdom shaped by ethnic integration Portuguese, Yuan (Vietnamese), Thai, and Chinese cuisines transmitted across generations; local craftsmanship, such as Moo Daeng Kradat (paper red pork); traditional festivals and cultural practices, including Good Friday, the Khao Mor Kaeng Festival, the Vegetarian Festival, the ritual charity, and temple celebrations; as well as the area's multi-ethnic composition, particularly the coexistence of Thai, Portuguese, Chinese, and Muslim communities. Community participation in tourism promotion is grounded in cooperation and voluntary engagement at three levels. At the individual level, residents act as hosts or storytellers. At the household level, families open their homes as museums, restaurants, or activity spaces, utilizing their own resources. At the community level, residents collectively plan activities and manage identity-based cultural assets to generate both direct and indirect benefits and income, thereby ensuring sustainable tourism development rooted in the cultural foundation of the area. This study therefore generates knowledge on the community identity of the Kudeejeen area and community participation in promoting and developing cultural tourism in alignment with the local context.

Keywords: Community Identity, Community Participatory, Cultural Tourism, Kadeejeen Area

บทนำ

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนารูปแบบไปตามพลวัตของสังคมและเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นไปที่คุณค่าและประสบการณ์ที่ได้รับจากที่ท่องเที่ยวมากกว่าจำนวนของนักท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การสร้างและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความแตกต่างและเฉพาะตัว ดังนั้น การนำทุนวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว จึงได้รับความนิยมและเป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและรักษามรดกวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการเชื่อมโยงมิติของวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมในระดับพื้นที่ หลายพื้นที่ใช้โอกาสจากการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรม สร้างรายได้ และเพิ่มความรู้ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (ชิตาวีร์ สุขคร, 2562)

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นลักษณะเฉพาะตัวหรือพื้นที่ ที่สามารถแสดงตัวตนที่แตกต่างของบุคคลหรือพื้นที่อื่น เกิดจากทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น ประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรม (Hall, 1996) ในระดับชุมชน อัตลักษณ์จึงไม่เพียงเป็นเครื่องบ่งชี้ความแตกต่างจากกลุ่มคนหรือพื้นที่อื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นความรู้สึกภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของของคนในชุมชนหรือพื้นที่ ดังนั้น อัตลักษณ์อาจสะท้อนผ่านสถาปัตยกรรม อาหาร การแต่งกาย ภาษา ประเพณี และค่านิยมทางสังคม (Jenkins, 2014) อัตลักษณ์ประกอบด้วย อัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องได้ เช่น สถาปัตยกรรม ศาสนสถาน วัตถุโบราณ เป็นต้น และอัตลักษณ์ ที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความเชื่อ ศาสนา ภูมิปัญญา เชื้อชาติ ประเพณี เป็นต้น อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัวสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามพลวัตทางสังคม เวลา และประสบการณ์ร่วมของคนในพื้นที่ (จุติพร ปริญญากุล, 2567) ดังนั้น อัตลักษณ์ในบริบทของการท่องเที่ยวจึงกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกนำมาใช้เป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นสามารถสร้างความเข้าใจและประสบการณ์ที่แตกต่างให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน (Cohen, 1988) ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนจึงมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้ การศึกษาอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่จึงมีความสำคัญต่อการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม (สิริกานต์ ทองพูน และคณะ, 2563)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism: CBT) เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ชุมชนควรได้รับการเตรียมความพร้อมและพัฒนาให้เข้มแข็งเพื่อสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน พร้อมกันนี้ควรส่งเสริมความเข้าใจของสังคมถึงความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวชุมชน โดยผู้ที่มาเยือนควรมาเพื่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกับเจ้าของพื้นที่ ดังนั้น แนวคิดการท่องเที่ยวนี้จึงช่วยสร้างแรงสนับสนุนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ได้ระยะยาว นอกจากนี้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมยังสามารถช่วยลดผลกระทบเชิงลบจากภายนอกเนื่องจากช่วยให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทและคุณค่าทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรับรู้ความเป็นเจ้าของและเพิ่มทักษะของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2558 และณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560)

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยอยุธยา เนื่องจากพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านการค้าขาย เป็นจุดพักสินค้าก่อนเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา ทำให้มีชุมชนชาวจีนเล็ก ๆ เกิดขึ้นต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้พระราชทานพื้นที่บางส่วนให้กับชาวโปรตุเกสที่ติดตามมา ตั้งถิ่นฐาน นอกจากนี้ ยังมีชาวมุสลิม (แขก) ได้อพยพมาเมื่อครั้งกรุงแตกเข้ามาตั้งถิ่นฐานด้วย ทำให้พื้นที่นี้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ความหลากหลายเหล่านี้ทำให้พื้นที่ย่านกะดีจีนมีความพิเศษ แตกต่าง และมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งสามารถนำทรัพยากรในพื้นที่มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวได้ โดยการเปิดให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ย่านกะดีจีนกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ แม้ว่าย่านกะดีจีนจะมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดและความหลากหลายเชิงชาติพันธุ์ แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีปัญหาหลายประการในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เช่น การขาดกลไกในการดำเนินงาน การบูรณาการระหว่างหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก และการสื่อสารอัตลักษณ์ที่ไม่ชัดเจน ปัญหาเหล่านี้จึงส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่ได้ จึงมีความ

จำเป็นต้องทำความเข้าใจสภาพปัจจุบันของพื้นที่ จากเหตุผลดังกล่าวการศึกษาในครั้งนี้คาดว่าจะได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน ย่านกะดีจีนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล พื้นที่ศึกษา คือ ย่านกะดีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญ ประเพณี อาหาร และวิถีชีวิตของชุมชน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้คัดเลือกโดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ประชาชนในชุมชนย่านกะดีจีน จำนวน 13 คน ซึ่งมีบทบาทและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของพื้นที่ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	ปีที่เข้าร่วม	ประสบการณ์
ชุมชนวัดประยุรวงศ์ 1	72	พุทธ	นักเรียนร้อย (พิเศษ)	2556	การจัดการ ท่องเที่ยว โดยชุมชน
ชุมชนวัดประยุรวงศ์ 2	69	พุทธ	ป. 4	2556	ภูมิปัญญาชุมชน ด้านอาหาร
ชุมชนวัดประยุรวงศ์ 3	77	พุทธ	ป. 4	2556	ภูมิปัญญาชุมชน ด้านศิลปกรรม
ชุมชนกุฎีจีน 1	65	คริสต์	มศ. 5	2556	- การจัดการ ท่องเที่ยวโดย ชุมชน นักเล่าเรื่องชุมชน

ตารางที่ 1 รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	ปีที่เข้าร่วม	ประสบการณ์
ชุมชนกุฎีจีน 2	71	คริสต์	ปริญญาตรี	2556	- การจัดการ พิพิธภัณฑ์ - ผู้ประกอบการ ร้านอาหารและ เครื่องดื่ม - ภูมิปัญญาด้าน ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี
ชุมชนกุฎีจีน 3	48	คริสต์	ปริญญาตรี	2556	ผู้ประกอบการ ร้านอาหารและ เครื่องดื่ม
ชุมชนวัดกัลยาณ 1	69	พุทธ	ปริญญาตรี	2556	- การจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน - ภูมิปัญญา ด้านศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี
ชุมชนวัดบุปผาราม 1	68	พุทธ	ปริญญาตรี	2563	การจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน
ชุมชนวัดบุปผาราม 2	76	พุทธ	ม.3	2556	- การจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน
ชุมชนวัดบุปผาราม 3	70	พุทธ	ปริญญาตรี	2556	- ภูมิปัญญาชุมชน ด้านศิลปกรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางคำถามในการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ เครื่องมือดังกล่าวได้รับการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะโดยอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ย่านกะดีจีน

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนนำไปวิเคราะห์ โดยตรวจสอบจากความสอดคล้องของข้อมูลที่สะท้อนข้อเท็จจริงซึ่งทำให้เกิดข้อค้นพบที่น่าเชื่อถือ และสามารถอธิบายอัตลักษณ์ของพื้นที่และรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนก่อนการนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากศึกษาเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม มาจัดระเบียบ สังเคราะห์ และวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อนำไปสู่การสรุปที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญา และวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยหมายเลขรับรอง SWUEC-G-444/2565E

ผลการวิจัย

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนย่านกะดีจีนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนที่แสดงออกอย่างชัดเจนผ่านมิติทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ดังนั้น อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. อัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องได้ สะท้อนผ่านสถานที่สำคัญในพื้นที่ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะและบอกความเป็นตัวตนของย่านกะดีจีนอย่างชัดเจน สามารถจำแนกออกเป็น 2 มิติ หลัก ได้แก่ 1. อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในฐานะมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่ปรากฏผ่านศาสนสถานซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และ 2. อัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรูปแบบสถานที่และพื้นที่สะท้อนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน

1.1. อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในฐานะมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ปรากฏผ่านศาสนสถานซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

อัตลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของย่านกะดีจีน คือ การดำรงอยู่ของศาสนสถานที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ของชุมชนมาอย่างยาวนาน ศาสนสถานเหล่านี้ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่ยังเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนความหลากหลายทางศาสนาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของผู้คนในพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยศาสนสถานสำคัญจากศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม และความเชื่อแบบจีน ได้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดบุปผารามวรวิหาร วัดช่างตาครุส (โบสถ์ช่างตาครุส) มัสยิดต้นสน และศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันและมีพัฒนาควบคู่กับการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาต่าง ๆ ตั้งแต่อติตจนถึงปัจจุบัน

ศาสนสถานแต่ละแห่งสะท้อนอัตลักษณ์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรม ความเชื่อ พิธีกรรม และเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ เช่น ความสัมพันธ์กับตระกูลขุนนางในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การตั้งถิ่นฐานของชาวโปรตุเกสและชาวจีนฮกเกี้ยน รวมถึงการอพยพของชุมชนมุสลิมจากกรุงศรีอยุธยา ความหลากหลายดังกล่าวก่อให้เกิดภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่และสะท้อนรูปแบบการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างศาสนาอย่างกลมกลืน

ดังนั้น ศาสนสถานในย่านกะดีจีนจึงทำหน้าที่เป็นอัตลักษณ์ที่จับต้องได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของชุมชนอย่างเด่นชัด ทั้งในมิติของประวัติศาสตร์ ความศรัทธา

และความสัมพันธ์ทางสังคม อัตลักษณ์ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความหมายของพื้นที่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เคารพต่อบริบทและคุณค่าของชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 อัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรูปแบบสถานที่และพื้นที่สะท้อนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาที่หล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิจีนเรือนจันทนภาพ และเรือนพระยาราชานุประดิษฐ์ ซึ่งล้วนสะท้อนประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในมิติที่แตกต่างกัน

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิจีนทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวโปรตุเกส และการดำรงวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับศาสนาคริสต์ในพื้นที่ โดยถ่ายทอดเรื่องราวตั้งแต่การอพยพของบรรพบุรุษในสมัยกรุงธนบุรี การค้าขายในอดีต ไปจนถึงวัฒนธรรมอาหารและรูปแบบการอยู่อาศัย พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เกิดจากความริเริ่มของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ความทรงจำร่วมและเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นใหม่และผู้มาเยือน

เรือนจันทนภาพเป็นเรือนไทยโบราณที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ตัวเรือน สะท้อนการผสมผสานศิลปะแบบไทยและจีนผ่านโครงสร้างและลวดลายตกแต่ง อีกทั้งยังเป็นหลักฐานทางกายภาพของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงกบฏแมนฮัตตัน ร่องรอยดังกล่าวทำให้เรือนจันทนภาพมีบทบาทเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงมิติทางสถาปัตยกรรมเข้ากับความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่

เรือนพระยาราชานุประดิษฐ์เป็นเรือนขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสะท้อนรูปแบบเรือนไทยตามพระราชนิยม ปัจจุบันถูกพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม โดยเน้นการถ่ายทอดวิถีชีวิตและอาหารอิสลาม รวมถึงกิจกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม อันแสดงให้เห็นการปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมของครัวเรือนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในย่านกะดีจีนทำหน้าที่เป็นอัตลักษณ์ที่จับต้องได้ ซึ่งสะท้อนทั้งประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตของชุมชน แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ไม่เพียงมีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม หากแต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการใช้ทุนทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2. อัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ สะท้อนถึงมรดกทางภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดต่อเนื่องกันมาในชุมชน อัตลักษณ์ดังกล่าวมีความเฉพาะของพื้นที่และแสดงถึงความเป็นตัวตนของย่านกะดีจีนอย่างเด่นชัด สามารถจำแนกออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ 1. อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาอาหาร 2. ภูมิปัญญาการประดิษฐ์ 3. ประเพณีและวัฒนธรรม และ 4. อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์

2.1 อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาอาหาร

สะท้อนการผสมผสานของวัฒนธรรมอาหารจากหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ โปรตุเกส ญวน จีน และไทย ซึ่งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นผ่านสูตรอาหาร ขนม และกระบวนการปรุงที่แตกต่างกัน อาหารและขนมพื้นถิ่น เช่น ขนมจีนแกงไก่คั่ว ขนมฝรั่งกุฎิจีน ขนมบัวลอยญวน และอาหารโปรตุเกสตำรับดั้งเดิม แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและการคงอยู่ของภูมิปัญญาอาหารในบริบทสังคมร่วมสมัย

2.2 อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาการประดิษฐ์

สะท้อนองค์ความรู้เชิงช่างและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน โดยใช้การผสมผสานกับเรื่องเล่า ความเชื่อ และคุณค่าทางจิตใจ ตัวอย่างสำคัญคือ หมูแดงกระดาศ ซึ่งพัฒนาจากเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์

ของพื้นที่และถูกสืบทอดเป็นอาชีพของครัวเรือน อันสะท้อนการแปลงทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจและสัญลักษณ์ทางอัตลักษณ์ของย่าน

2.3. อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ปรากฏผ่านพิธีกรรมและเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อที่หลากหลาย เช่น วันพระ ทรมาหรือวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ ประเพณีข้าวหม้อแกงหม้อ เทศกาลกินเจ ทั้งกระจาด และงานสมโภชพระอาราม พิธีกรรมเหล่านี้มีบทบาทในการสร้างความรู้สึกร่วม ความสามัคคี และการมีส่วนร่วมระหว่างคนต่างวัยและต่างศาสนา ส่งผลให้ประเพณียังคงได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

2.4 อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์

สะท้อนความเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ ชาวโปรตุเกส ชาวจีน และชาวมุสลิม ซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน ความหลากหลายดังกล่าวได้หลอมรวมเป็นวิถีชีวิตร่วมบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันทางวัฒนธรรมที่ข้ามพรมแดนทางการปกครอง

จากอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ของย่านกะดีจีนเป็นผลผลิตจากการหลอมรวมของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งก่อให้เกิดความหมายของพื้นที่และความรู้สึกมีส่วนร่วมของคนในย่านอัตลักษณ์ดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการออกแบบกิจกรรมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอัตลักษณ์ชุมชนในระยะยาว

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนย่านกะดีจีนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่า ชุมชนย่านกะดีจีนมีการมีส่วนร่วมในลักษณะสมัครใจ โดยเกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ ภายใต้แนวคิดการเป็นเจ้าของร่วมกันของทุกชุมชนในย่าน การมีส่วนร่วมดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน

1. ระดับบุคคล คนในชุมชนมีบทบาทในฐานะเจ้าบ้านและผู้ถ่ายทอดเรื่องราวของพื้นที่ผ่านการทำหน้าที่เป็นนักร้องเรื่องชุมชน วิทยากรนำกิจกรรมสาธิต การดูแลพื้นที่ และการอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างประสบการณ์และความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

2. ระดับครัวเรือน ครอบครัวในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมและให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยอาศัยทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ของตนเอง เช่น การจัดทำพิพิธภัณฑสถานในบ้าน การเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน การประกอบกิจการร้านอาหารหรือคาเฟ่ ซึ่งสะท้อนการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยว

3. ระดับชุมชน การมีส่วนร่วมปรากฏในรูปแบบของการร่วมกันวางแผน กำหนดกิจกรรม และตัดสินใจ โดยใช้อัตลักษณ์ของย่านเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างประโยชน์และรายได้แก่คนในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ 1. การบริหารจัดการ ซึ่งควรมีกลไกหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบอย่างชัดเจน 2. การกระจายผลประโยชน์ โดยควรกำหนดรูปแบบค่าตอบแทน และการจัดสรรรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส รวมถึงการนำรายได้บางส่วนไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน และ 3. การเสริมสร้างและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร ทักษะด้านการบริหารจัดการ และทักษะการทำงานร่วมกัน

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนย่านกะดีจีนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสะท้อนศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานของอัตลักษณ์ อย่างไรก็ตาม การพัฒนากลไกการจัดการ

การกระจายผลประโยชน์อย่างเหมาะสม และการเสริมสร้างทักษะของคนในชุมชนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนสะท้อนให้เห็นว่า อัตลักษณ์ของพื้นที่มีรากฐานเชื่อมโยงกับบริบททางประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชน อันเกิดจากบทบาทของพื้นที่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองหน้าด่าน จุดพักสินค้า และด่านเก็บอากร ส่งผลให้ย่านกะดีจีนพัฒนาเป็นชุมชนการค้าและการตั้งถิ่นฐานของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ โดยชาวจีนเป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีได้พระราชทานที่ดินให้ชาวโปรตุเกสที่ติดตามมา ส่งผลให้พื้นที่มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาที่หลากหลาย เช่น โปรตุเกส จีน มุสลิม ลาว มอญ และอินเดีย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเทียมจิตร พ่วงสมจิตร (2558) และจารุวรรณ ข้าเพชร (2561) ที่ระบุว่า ย่านกุฎีจีนเป็นหนึ่งในย่านเมืองเก่าที่สำคัญของบางกอก โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ผ่านสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าเกียนอันเกงซึ่งสะท้อนอิทธิพลของชาวจีนฮกเกี้ยน รวมถึงการก่อสร้างและบูรณะศาสนสถานสำคัญในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น วัดกัลยาณมิตร วัดประยุรวงศาวาส วัดบุปผาราม และมัสยิดต้นสน ซึ่งเป็นมัสยิดทรงไทยแห่งเดียวในประเทศไทย การดำรงอยู่ของศาสนสถานที่หลากหลายภายในพื้นที่เดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างศาสนาและชาติพันธุ์อย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นฐานสำคัญของอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่ยังคงมีชีวิต

เมื่อพิจารณาโครงสร้างของอัตลักษณ์ พบว่า ย่านกะดีจีนมีอัตลักษณ์ทั้งในมิติที่สามารถจับต้องได้และไม่สามารถจับต้องได้ ซึ่งในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องได้ ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในฐานะมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ปรากฏผ่านศาสนสถานซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่ศรัทธาและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังรวมถึงอัตลักษณ์ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ของความทรงจำและเรื่องราวของพื้นที่

อัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ของย่านกะดีจีนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและสามารถพัฒนาเป็นสินค้าเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อัตลักษณ์เหล่านี้มีศักยภาพในการสร้างรายได้และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่าง ด้านประเพณีและวัฒนธรรม มีพิธีกรรมเฉพาะพื้นที่ เช่น วันพระทรมานหรือวันศรัทธาศักดิ์สิทธิ์ ข้าวหม้อแกงหม้อ เทศกาลกินเจ ทั้งกระจาด และสมโภชวัด ซึ่งบางประเพณีแม้จะพบได้ในพื้นที่อื่น แต่มีรูปแบบการปฏิบัติที่แตกต่างและมีความหมายเฉพาะในบริบทของย่านกะดีจีน โดยเฉพาะพิธีวันพระทรมาน ซึ่งปัจจุบันพบได้เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย ประเด็นนี้สะท้อนความโดดเด่นของอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ และเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนโดยตรง

อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ของย่านกะดีจีนมีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์โปรตุเกส จีน และมุสลิม ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาของจุติพร ปริญญกุล (2567) และอินทรา พงษ์นาค และศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์ (2558) ที่ชี้ให้เห็นว่า การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของพื้นที่ทั้งในมิติที่จับต้องได้และไม่สามารถจับต้องได้ เป็นฐานสำคัญในการออกแบบกลยุทธ์การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

นอกจากนี้ การศึกษาในครั้งนี้ยังยืนยันบทบาทของการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะกลไกสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ที่มุ่งเน้นการให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากร ออกแบบกิจกรรม และร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนา (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2558) การมีส่วนร่วมในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนไม่เพียงช่วยถ่ายทอดอัตลักษณ์และเรื่องราวของพื้นที่ แต่ยังเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและความเข้มแข็งของชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในระยะยาว ดังนั้น การมีอยู่ของอัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องและอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ของย่านกะดีจีนจึงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกิดจากความร่วมมือในระดับครัวเรือน โดยเจ้าของบ้านเปิดพื้นที่ส่วนตัวของตนเองเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนด้วยความสมัครใจ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนศักยภาพของชุมชนในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้วยตนเอง และแสดงให้เห็นว่าย่านกะดีจีนมีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากฐานชุมชน อย่างไรก็ตาม หากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในด้านแผนการดำเนินงาน การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ จะยิ่งช่วยเสริมให้การพัฒนาก่อเกิดความต่อเนื่องและขยายการรับรู้ในวงกว้าง

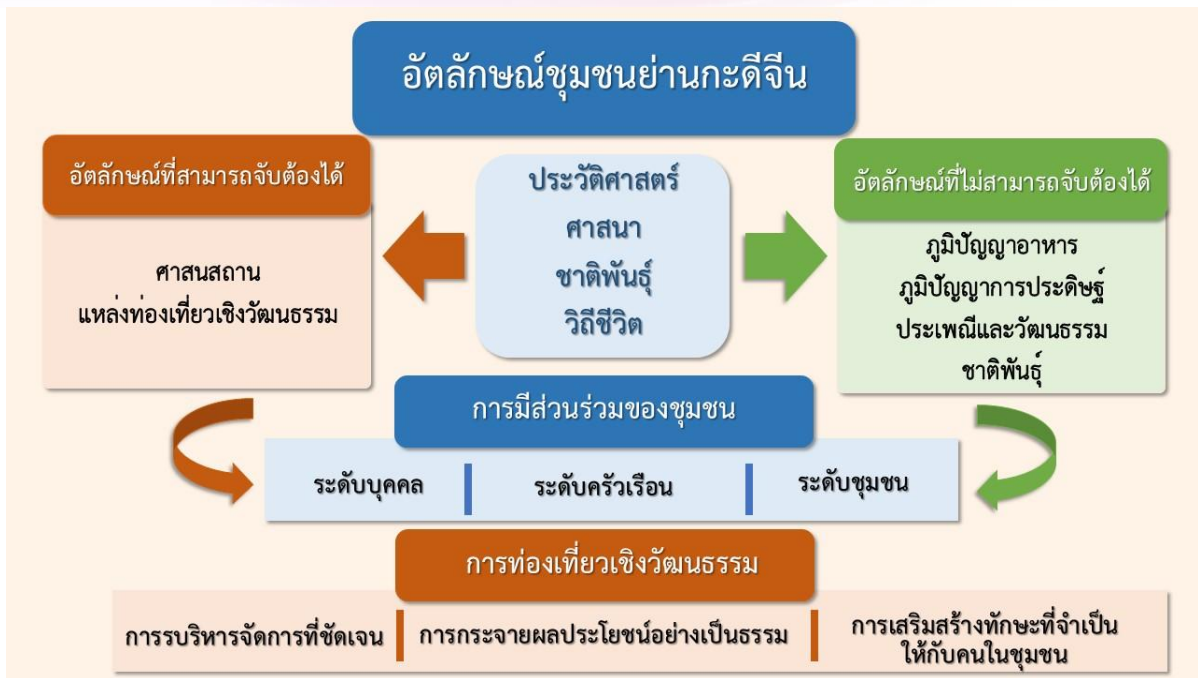
อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของชุมชนเมืองมีความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจส่งผลให้ลักษณะของชุมชนถูกกลืนหรือถูกมองข้ามจากการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การเกิดผลประโยชน์ที่ไม่ทั่วถึงและไม่เป็นธรรมเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ขณะเดียวกันข้อจำกัดด้านพื้นที่และการจัดการพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมอาจส่งผลต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องรักษาสมดุลระหว่างการใช้อัตลักษณ์ การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและหลากหลาย อันเกิดจากการหลอมรวมของประวัติศาสตร์ ศาสนา ชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนาน อัตลักษณ์ชุมชนสามารถจำแนกได้เป็นทั้งอัตลักษณ์ที่จับต้องได้ ได้แก่ ศาสนสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์และพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน และอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ ได้แก่ ภูมิปัญญาอาหาร ภูมิปัญญาการประดิษฐ์ ประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนความหมายของพื้นที่และความรู้สึกร่วมของคนในย่าน

อัตลักษณ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงคุณค่าทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานชุมชน โดยพบว่าคนในพื้นที่มีการมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครัวเรือน ไปจนถึงระดับชุมชน ผ่านบทบาทการเป็นเจ้าบ้าน นักเล่าเรื่อง การเปิดบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ และการร่วมกันวางแผนกิจกรรมท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมเช่นนี้สะท้อนศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ที่ให้อำนาจชุมชนในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

อย่างไรก็ตาม การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนจำเป็นต้องพัฒนากลไกการบริหารจัดการที่ชัดเจน การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นให้กับคนในชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ควรมุ่งเน้นการจัดตั้งกลไกการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยใช้อัตลักษณ์ชุมชนเป็นฐานสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งในมิติการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์จากศาสนสถานและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม และการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับคุณค่า ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน การกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ลดข้อจำกัดด้านการประสานงาน และเอื้อต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของพื้นที่ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะด้านการเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชน

ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร การเล่าเรื่องชุมชน การบริหารจัดการ และการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อยกระดับบทบาทของคนในชุมชนให้สามารถเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ขำเพชร. (2561). ภูมิทัศน์ชาติพันธุ์ แผนที่ชุมชนชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- จุติพร ปริบุญกุล. (2567). อัตลักษณ์ชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง. บ้านไร่ จ.อุทัยธานี. วารสารนิเทศศาสตร์, 42(2), 1-17.

- ชิตาวีร์ สุขคร. (2562). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 1(2), 1-7.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- เทียมจิตร พ่วงสมจิตร (2558). ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ย่านธนบุรี: การศึกษาวิถีชีวิตและทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิริกานต์ ทองพูน และคณะ. (2563). อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน *การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11*. (น. 984-953). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2558). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- อินทิรา พงษ์นาค และศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. (2558). อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณอู่ทองจังหวัดสุพรรณบุรี. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 8(3), 511-523.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(3), 371-386.
- Hall, S. (1996). Introduction: Who needs "identity"? In S. Hall & P. du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity*. (pp.1-17.) London: SAGE.
- Jenkins, R. (2014). *Social Identity* (4th ed.). London: Routledge.